رۆڵی سیاسەت و سیستەمی ئابووری لە چۆنیەتی (بەڕێوەبردنی قەیرانەکان) دا

پرۆفیسۆر دکتۆر محەمەد رەئووف

شارەزا لەبواری ئابووری لەزانکۆی سلێمانی

بەو پێیەی حوکمڕانی؛ پەیڕەوکردنی سیاسەت و ئاراستەکردنی هەموو تواناکانە بۆ هێنانەدی ئامانجەکان، لەپێناو بەرژەوەندی گشتی و بەدیهێنانی زۆرترین کەڵك بەکەمترین تێچوون، بۆیە دەبێت دروستکەران و بڕیاردەرانی سیاسەت چاو ڕۆشنییەکی تەواویان هەبێت بە بیرۆکە سیاسییەکان و خاوەنی ئایدیۆلۆژیایەکی سیاسی و سیستەمێکی ئابووری رۆشن بن، تاوەکو بزانن بۆ پراکتیزەکردنی سیاسەتێکی تۆکمەو تووندو تۆڵ چ جۆرە سیاسەتێك هەڵدەبژێرن. لەمەش دا مەرجە سیستەمی گشتی وڵات هێندە تەندروست و کارا بێت کە توانای تەواوی جێبەجێکردنی سیاسەتەکانی هەبێت و هەموو ئامانجەکانی ئەو سیاسەتەش بهێنرێتە دی بەسیاسەتی ئابووریشەوە، واتە سیاسەت بەگشتی هەر ئەوە نییە دابڕێژرێت بەڵکو بەشێوەیەکی رێکوپێك و راست و دروست جێبەجێش بکرێت. سیاسەت و جێبەجێکردنی لەبری ئەوەی بیرۆکراسییەتی کوشندەو گەندەڵی بخوڵقێنێت دەبێت پلاندانەرو نەخشەی رێگا بێت بۆ ژیان و باشترکردنی بارودۆخی ئابووری و سەرخستنی سەرجەم بوارەکانی سیاسی و سیستەمی ئابووری و کۆمەڵایەتی، ئەم پێشەکییە لەسەر چەمکی سیاسەت و سیستەمی گشتی وڵات پێویستە بۆ باسکردنی بارودۆخی تایبەت بە(سیستەمی ئابووری و چۆنیەتی بەڕێوەبردنی قەیرانەکان)،کە زۆربەی جار قەیرانەکان لەکاتی نائارامی و ناسەقامگیری سیاسی دەکەوێتەوە.

لەهەرێمی کوردستان بەهاوشێوەی زۆربەی وڵاتانی دواکەوتوو ناحاڵی بوونێك هەیە لەنێوان چەمکی سیاسەت و گەمەی سیاسەت، لەکاتێکدا سیاسەت و گەمەی سیاسەت دوو هێڵی هاوتەریبن و ناگەن بەیەکترو جیاوازن، گەمەی سیاسییە وادەکات نائارامی و ناسەقامگیری بکەوێتەوە، لەکاتێکدا سیاسەت و بەسیاسەتی ئابووریشەوە داڕێژەرو بەدیهێنانی بەختەوەر و خۆشگوزەرانی دابین دەکات. ئابووری لەهەر وڵاتێکدا بەکوردستانیشەوە پێك دێت لەکۆمەڵە دەزگاو دامەزراوەیەکی ئابووری کە دەبێت وەها ئیدارە بکرێت سەرئەنجام سیستەمێکی سەرکەوتوو بێت، ئەرکی سەرخستنی ئەم سیستەمەش بە پلەی یەکەم دەکەوێتە ئەستۆی حکومەت، کە دەبێت بەشێوەیەك ببرێت بەڕێوەو ئامادەبێت بۆ رووبەرووبوونەوەی قەیران و کێشەکان واتە سیستەمێکی ئابووری بێت توانای ئیدارەکردنی قەیران و کێشەکانی هەبێت، بەتایبەتی کەوتنەوەی ئەو کێشەو گرفتە سیاسییانەی کەدەبێتە هۆی کەوتنەوەی ململانێی تووندی نێوان پارتەکان و هەڕەشە لەناسەقامگیری سیاسی و ئابووری هەرێمەکە دەکات، ناتوانین بڵێین لە هیچ سوجێکی ئەم جیهانە شوێنێك هەبێت و کێشەی نێوخۆیی و ململانێ و گرفتی سیاسی یا قەیرانی ئابووری تێدا نەبێت یا بەدوور بێت لە نائارامی و ناسەقامگیری سیاسییەوە. گرفت و کێشەو ململانێ لە ژیانی ئابووری دا شتێکی ئاسایی و سروشتییە، ئەوەی ئاسایی نەبێت نەبوونی بەڕێوەبردنێکی بەتوانایە بۆ رووبەرووبوونەوەی کێشەو قەیرانەکان، واتە مامەڵەکردنێکی نازانستی و نادروست لەگەڵ کێشەکان، حیکمەت لەوەدایە ئاخۆ دەسەڵات لەم هەرێمەدا چۆن و بەچی ئیدارەی قەیران و کێشەکان دەکات؟ چ جۆرە خۆئامادەکردن و ئامادەسازییەکی تێدایە؟ پێش ئەگەری کەوتنەوەی ناسەقامگیری و قەیرانی ئابووری و نائارامی لەسیستەمی سیاسی هەرێمەکەدا پلانی ئامادەکراو لەبەردەستدایە! بەرژەوەندی باڵای نەتەوەو نیشتمان دەکرێتە پێوەری سەرەکی و کۆتایی لەکاتی رووبەڕووبوونەوەی قەیرانەکان دا؟ لەکاتی کەوتنەوەی کێشەی سیاسی و نائارامی و قەیرانی ئابووری پێویستە بەرژەوەندی گشتی بکرێتە پێوەر بۆ چۆنیەتی مامەڵەکردن و رووبەرووبوونەوەی کێشەو قەیرانەکان، کاتێك قەیرانێك دروست دەبێت یا نائارامییەکی سیاسی دەکەوێتەوەو کاریگەری لەسەر ئابووری و ژیانی تاکەکانی ناوکۆمەڵگا دەبێت، پێویستە بەباشترین شێوە ئیدارەی ئەو قەیرانە بکرێت، تاوەکو شوێنەوارو کاریگەری

خراپی قەیرانەکە زیان بەئابووری و بەرژەوەندی باڵای وڵات نەگەیەنێت، ململانێیەکان لەبری ئەوەی زیانی بۆ سەر تاکەکانی ناو کۆمەڵ هەبێت بەپێچەوانەوە ئەو ململانێ سیاسی و هەڵەو کەموکورتییە ئابوورییانە بەشێوەیەك روو لەچارەسەرکردن بکات، بەقازانج و بەرژەوەندی گشتی کۆتایی بێت. کێشە لەگەڵ لایەنە دەرەکییەکانیش دیوێکی تری کەوتنەوەی نائارامی و ناسەقامگیری سیاسی و ئابوورییە لەنێوخۆی هەرێمدا، هەر لە تۆپبارانی ئێرانەوە تاوەکو هێرشی فڕۆکەکانی تورکیاو لەشکرکێشی سوپای عێراق، گرنگە لەکاتی کەوتنەوەی ئەم کێشانە هەموو کێشەو ناکۆکییە ناوخۆییەکان لەنێوان باڵا جیاوازەکانی ناو دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنیش بەلاوە بنرێت و کۆدەنگییەك لەکێشە دەرەکییەکان هەبێت، واتە ململانێ و کێشمەکێشی نێوان دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن ئاساییە، بەڵام سروشتی نییە کاتێك کاردانەوەی خراپی لەسەر بازاڕو ئابووری و هاوولاتییان هەبێت.

ئابووری کاتێك روو لەپێشکەوتن دەکات و بوارەکانی بەرهەمهێنان و خزمەتگوزاری و ئاوەدانی گەشە دەکات، بارودۆخی سیاسی و ئارامی لەوڵاتەکە یا هەرێمەکە سەقامگیر بێت واتە سەقامگیری سیاسی هەبێت، کاتێکیش بارودۆخی سیاسی و سەقامگیری هەرێمی کوردستان پشێوێت، حکومەت و دامودەزگاکانی لەبری ئەوەی سەرقاڵی بوژانەوەی ئابووری و پێشخستنی ئاستی خزمەتگوزارییەکان بن، سەرجەم ئیشوکارو تواناکانیان دەخەنە خزمەتی رووبەرووبوونەوەی کێشەو ناسەقامگیری و شوێنەوارە خراپەکانی ئەو پشێوی و نائارامییەوە.

گەر بێتوو ئیدارەکردنی کێشەو قەیرانە دەرەکییەکان بەشێك بێت لەئەرك و رۆڵی دەسەڵاتی گشتی وڵات، ئەوا دەبێت لەپێناو باشتر بەڕێوەبردنی هەرێمەکە دەسەڵات و دامودەزگاو دامەزراوەکانی بەرچاویان رۆشن بێت بەوەی چ جۆرە سیاسەتێکی درێژ خایەن دادەڕێژن و چ ستراتیژییەتێك پێڕەو دەکەن لەبوارە جیاجیاکان دا کە خزمەت بگەیەنێت بەبەدیهێنانی ئامانجە کۆتاییەکانی کۆمەڵ بۆ ئەوەی بەبەرنامەو پلانە ئابوورییەکان تاکەکانی ناو کۆمەڵ (بەختەوەرو خۆشگوزەران) بن، کەلەم بوارەدا ئەرکێکی سەرەکییان دەکەوێتە ئەستۆو پێویستیان بەدادپەروەری هەیە. ئالێرەدا رەنگە پرسین هاتنە کایەی ئەم حاڵەتە چۆن لەماوەو کاتێکی دیاریکراوی کورتدا دەخوڵقێت؟ پێم وایە تەنیا بە ئیرادەیەکی دڵسۆزانە (بەختەوەر و خۆشگوزەرانی) بۆ تاکەکانی ناو کۆمەڵ دابین ناکرێت، بەڵکو پێویست بەسیستەمێکی بەڕێوەبردن دەکات کە بوار نەهێڵێتەوە بۆ هیچ لادانێك و کەسە دڵسۆزەکانیش باشتر ئیدارەی وڵات بکەن و توانای رووبەرووی کێشەو قەیرانەکانیش هەبێت، گەر سیستەم هەبێت بوار بەهەڵسوڕاندنی خراپ نادرێت و بەئاسانیش رووبەرووی قەیرانەکان دەبینەوەو شوێنەوارەکانی کەمتر زیان بەکۆمەڵ و ئابووری و سەقامگیری گشتی هەرێم دەگەیەنێت.

گەمەی سیاسییە وادەکات نائارامی و ناسەقامگیری بکەوێتەوە، لەکاتێکدا سیاسەت، بەسیاسەتی ئابووریشە داڕێژەرو بەدیهێنەری بەختەوەر و خۆشگوزەرانییە

پێش ئەگەری کەوتنەوەی ناسەقامگیری و قەیرانی ئابووری و نائارامی لەسیستەمی سیاسی هەرێمەکەدا پلانی ئامادەکراو لەبەردەستدایە!